

Verhältnisse sind in diesem Sinne in dem westlichen und nördlichen Teil, dagegen aber warten der Süden und der Südost auf ihre Entdeckung. Das Ausmaß des Stichwortes ist sehr umfangreich und der Verfasser mußte deswegen nicht nur seine Kenntnisse beweisen, sondern auch neue aus verschiedenen modernen Disziplinen (Geologie, Ichthyologie u. s. w.) erwerben. Im Ganzen gelang es dem Verfasser seine Aufgabe zu erfüllen, doch teilte er manchmal seinen Stoff unregelmässig, sodaß einige Abschnitte sehr inhaltsvoll sind, dagegen fehlen einige fast ganz, wie z. B. die Frage der römischen militärischen Besatzung, der inneren Organisation der Poleis im Rahmen der allgem. schwarzmeerischen Geschichte, der Spätantike usw.

Der Verfasser ist von dem Titel des Stichwortes Pontos Euxinos herausgegangen und deswegen hat er sehr gründlich sämtliche geograph., geolog., klimat. zoolog. und botanischen Probleme bearbeitet, wobei er auch die moderne Litteratur über die heutigen Verhältnisse miteingezogen hat. Es scheint uns aber, daß einige Abschnitte mit Angaben überfüllt seien (z. B. Sp. 944—945, die die Kälte im Winter 1928—29 behandelt), oder daß einige Nachrichten und Meinungen überhaupt nicht zu dieser Problematik gehören sollten (z. B. Seuthopolis, Sp. 1033; Siebenbürgen u. Dakien, Sp. 1032 u. a.).

Das Stichwort ist im allgemeinen so konzipiert, damit es dem westeuropäischen Leser die breiteste Übersicht gäbe. Damit ist auch zu erklären, daß bei einigen Forschern ihre Staatsangehörigkeit oder manchmal auch die Charakteristik ihrer Tätigkeit angegeben ist, was in PWRE nicht üblich ist. Trotzdem konnten solche Angaben in am meisten Fällen ausfallen sowie auch die Äusserungen des Verfassers über die Verdienste der verschiedenen Akademiemitglieder um diesen Artikel. Natürlich, hat der Verfasser am meisten die sovjetische, bulgarische, weniger schon die rumänische u. a. Litteratur behandelt. Seine Angaben sind sehr reich, aber neben der Fülle von wichtigen Arbeiten sind hier auch die populären Aufsätze, Lehrbücher, zweirangige Aufsätze u. ä. zu finden. Dagegen unterscheidet nicht der Verfasser unter der Litteratur solche Schriften, die der Terminologie des Stalinismus unterlagen, wie z. B. die über den Charakter der gesellschaftlichen Ordnung der Daker und Geter (Sp. 1032). Manchmal konnte er auch die Ergebnisse der heutigen Forschung mehr ausnützen (Sp. 1037, 12 *Abrittus*) oder einige Probleme einheitlich betrachten (z. B. die Delphinenjagd). Von der vom Verfasser ausgelassenen Litteratur ist zu erwähnen: W. Klingler, *Arriana Flaviusa z Nikomedii zeglava dookola Pontu Euxynskiego*, mit fr. Résumé: *La navigation autour du Pont-Euxin d'Arrien Flaven de Nicomédie*, Poznań 1948, S. 25; S. S. Dloževskij, *Archeologické vykopávky v Olbii 1923—29 = Archeol. Ausgrabungen in Olbia 1923—29*, *Listy filologické* 57, 1930, 65—8; V. V. Škorpil, *Otčet o raskopkach v G. Kerči = Izv Imp Arch Komm 7, 1903, 74—93; 9, 1904, 73—177; 17, 1905, 1—76*.

Das Stichwort als Ganzes wird denen Forschern, die die betreff. Sprachen nicht beherrschen, von grosser Nützlichkeit sein. Demjenigen aber, der eine detaillierte Belehrung sucht, wird es nicht immer leicht sein hier das Bestimmte zu finden. Es war aber Sache der Redaktion, damit sie dem Verfasser helfe. Ihre Großzügigkeit entgegen dem Verfasser war hier leider nicht am Orte.

Es war ein glücklicher Einfall des Verlages die grossen Stichworte der PWRE gesondert herauszugeben, da auf diese Weise den sich über ein spezialles Thema interessierten Forschern ein bequemes Handbuch für ihre tägliche Arbeit vorliegt.

Radislav Hošek

František Šmahel, Jeroným Pražský. Edice Odkazy pokrokových osobností naší minulosti, Praha, Svobodné slovo, 1966. Stran 240.

Poslední léta 14. století a první desetiletí století 15. u nás sice jmenujeme právem dobou Husovou, kdybychom však jejich děje podávali vždy jen pod zorným úhlem působení Husova, stal by se obraz doby nutně jednostranným a především neúplným. Proto je třeba vřítat u dnešní husitologie pozornost, již věnují její představitelé lidem kolem Husa: tak v roce 1965 byla výsledkem takové snahy kniha J. Kejře o Janu z Jesenice, o rok později se nyní čtenáři dostává do ruky Šmahelova publikace o Jeronýmovi. Vedle toho, že se takto vzdává čest památce pražského mistra, od jehož upálení uplynulo r. 1966 pětsetpadesát let, je zde splácen dluh naší historiografie vůči této osobnosti, jež často — a bylo na to hojně poukazováno — ustupuje větší slávě Husově.

Fr. Šmahel se zde představuje již druhou knihou; téma, jemuž ji zasvětil, nepochybně vnitřně souvisí s publikací první, věnovanou humanismu doby poděbradské. Autor přistoupil k jeronýmovské problematice i jinak dobře vyzbrojen: především nyní připravuje vědeckou monografii o Jeronýmovi a zabývá se rovněž historií pražského vysokého učení v době předhusitské a Husově.

Vlastní Šmahelův, text je rozdělen do osmi kapitol a jde o Jeronýmova narození a mládí, pokud o něm lze něco pevného zjistit, jeho studií na universitě a dosažení bakalářského gradu

přes pobyt v Oxfordu, cestu do Palestiny, pařížský, kolínský a heidelberský pobyt, události v Praze r. 1409—1410, známé vystoupení na Knínově kvodlibetu, Uhry, „videnské intermezzo“, boj proti odpustkům, působení na venkově, cestu k polskému dvoru a na Bílou Rus až k příchodu na kostnický koncil v dubnu 1415, útěku, zatčení, proces, odvolání, odsouzení a smrti. Autorovi se podařilo představit M. Jeronýma jako samostatnou osobnost s originálními a působivými myšlenkami a s životními osudy i vlastnostmi, které získávají sympatie — poněkud ovšem jiného druhu než jsou naše sympatie k Husovi. Ponevadž se srovnání s Husem u postavy této doby a tím spíše u Husova nejbližšího spolupracovníka stále nabízí a je nevyhnutelné, věnoval autor několik míst knihy i této komparaci.

Předešlým bude třeba vyzvednout, že autor — nikoli na úkor zajímavosti a přehlednosti knihy — přihlíží všude k širším souvislostem a nepomíjí příležitosti upozornit na ně čtenáře. Tak poukazuje na některé jednostrannosti, které se v běžném pohledu na středověk pravidelně objevují: na nesprávnost domněnky, že by tehdy zůstalo vzděláním nedostupné naprotě většině poddaného obyvatelstva a městské chudiny. Upozorňuje, že středověk nebyl jen nepřetržitým obdobím zbládnutí, nelidskosti a tmy, že středověký vývoj byl sice pomalý, ale že to byl vývoj i s údobím gradace a zlomu; na středověk nelze pohlížet jako na dobu bez myšlenkového pohybu a bez výrazných myslitelských individualit. Nespravedlivá zaujatost vůči středověku začíná tam, kde je historický přístup nahrazen povšechnou generalizací. Takto je velmi užitečné Šmahelovo objasnění podstaty myšlenkového dosahu zdánlivě odtažitého sporu o universalie a jeho místo v Jeronýmově učení nebo výkladu o tom, jak byl tehdy pojímán a jak pojímán být mohl princip vlasti a vlastenectví, pro nějž je Jeroným spolu s Husem ústřední postavou. Zajímavá je úvaha o soudobých pohledech na umění a krásu v souvislosti s husitským obrazoborectvím. Zde se mi však Šmahelův závěr, že kostnická obvinění o Jeronýmově obrazoborectví musíme pokládat za nepravdivá, nejví přesvědčivým, ostatně právě pro to, co autor sám říká o středověkém střetání uměleckých a mimouměleckých hledisek v estetice. Čtenáře upoutá rovněž zamyšlení nad vztahem naturelu a charakteru Jeronýmova a Poggiova, ústící pak aspoň narážkou v problém renesance-reformace.

Za druhé upozorníme, že kniha seznamuje s výsledky nejnovějšího, namnoze autorova vlastního bádání, a že na nejednom místě přesahuje rámec populární práce úvahami, založenými právě na vlastních resultátech, i když se mnohde musí pro kusý a útržkovitý charakter materiálu zastavit u hypotéz. Zejména v prvních kapitolách čerpá Šmahel nejen z Tomka a z Wintera, z prací F. Kavky a J. Mezníka, ale i z vlastních studií o Universitě Karlově (srv. jeho podíl na kolektivním díle Stručné dějiny University Karlovy, Praha 1964), dále pak především z materiálu, připraveného pro monografii o Jeronýmovi. Tak se autor zamýšlí např. nad možností studia mladého Jeronýma na pražské katedrální škole, nad otázkou jeho pobytu v koleji krále Václava, nad případnou dvojí návštěvou Oxfordu, nad chronologií Jeronýmovy cesty do Jeruzaléma či jeho návštěvy u Václava IV. na Žebráku, klade otázku po účelu jeho cest do Uher, do Krakova a na Bílou Rus, po možnosti působení ve Velkém Meziříčí, po důvodech jeho nepřítomnosti při některých významných událostech v Praze, ptá se, proč odchází do Kostnice za Husem až v dubnu 1415 a pro to vše se snaží najít aspoň hypotetické odpovědi. Jistě se s těmito řešeními setkáme v obsáhlejší formě v připravované monografii.

Vytknout je snad možno jen několik drobnějších nepřesností spíše z filologického hlediska: tak na str. 18 — Boethia není možno řadit mezi pohany, nehleď k tomu, že čtení „Boecius“ v dřevorytu (reprodukce str. 17) je sporné. Zástupce musiky zde pak není „Priago“, ale Pythagoras. Na str. 38 pokládám za zavádějící uvádění Aristotelových knih v latinském znění 2. pádem plurálu. Na str. 43 se zřejmým nedopatřením stal z Heroda Herodotus. Není zcela jasné, co se autor domnívá ve sporné otázce, držel-li Hus Viklefovo učení o remanenci: formulace na str. 61 a 79, 179 si odporují.

Druhou část publikace tvoří jednak ukázky z literární pozůstalosti M. Jeronýma (str. 195—216), jednak svědectví současníků o jeho osobnosti a působení (str. 217—237). Dokumenty — kromě čtyř staročeských a jednoho překladu humanistického — jsou zčásti převzaty z moderních překladů B. Ryby a A. Molnára, zčásti podány ve vlastním Šmahelově českém přetlučení. To je, pokud jsem mohla srovnáním s originály posoudit, plně vyhovující. Tu a tam se ve velmi malé míře vyskytují snad zbytečně menší volnosti, více jen v ukázce č. 3. Vysoká úroveň překladů příjemně překvapuje tím více, že autor není filologem.

Díky tomu, že autor dovedl sklonit věcný výklad tam, kde bylo zapotřebí poučejší formy, s téměř beletristickým vyprávěním na jiných místech, působí celek dobře vyváženým dojmem. Čtivost, přístupnost, ale i informativnost této poutavé, až napínavé knihy je podtržena i četnými obrazovými reprodukcemi a dvěma mapkami.